

มรดกภูมิปัญญาจากผืนผ้าสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี
พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าและทรัพยากรท้องถิ่น สูการท่องเที่ยวชุมชน
เชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก
ของชุมชนตำบลบ้านปึก อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี*

HERITAGE OF WISDOM FROM WOVEN FABRICS OF HER MAJESTY
QUEEN SRI SAVARINDIRA, THE QUEEN GRANDMOTHER OF
THAILAND AND LOCAL RESOURCE TO SUSTAINABLE CREATIVE
COMMUNITY BASED TOURISM IN EASTERN ECONOMIC
CORRIDOR OF BANPUEK COMMUNITY MUEANG
CHONBURI DISTRICT CHONBURI PROVINCE

รุ่งรติศ เมืองลือ

Rungradith Muanglue

มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น

The Far Eastern University, Thailand

E-mail: rungradith@feu.edu

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งนำเสนอการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนตำบลบ้านปึก ซึ่งได้รังสรรค์ผ่านมรดกทางภูมิปัญญาของชุมชน โดยมีองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรม คือ ผ้าทอมือซึ่งถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นมานานนับร้อยปีตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) นับเป็นประวัติศาสตร์ของชุมชนที่ควรค่าแก่การน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ ผ้าทอมือบ้านปึกอาจมีลวดลายเป็นอัตลักษณ์ เช่น ลายดอกพิกุล ลายสมุก ลายราชวัตร เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันได้พัฒนาและนำมาต่อยอดพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ด้วยความคิดสร้างสรรค์ เช่น เครื่องแต่งกาย กระเป๋า พวงกุญแจ เป็นต้น นอกจากนี้ ชุมชนยังเอาจินทรพยากรวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย เช่น อุโบสถอายุ 200 ปี ของวัดใหม่เกตุงาม ทรัพยากรทางธรรมชาติ คือ ต้นท้าวยายม่อม โดยสามารถนำมาทำเป็นแปรงท้าวยายม่อม ใช้ทำขนมไทยโบราณได้หลากหลายประเภท เช่น ขนมเต่า ขนมเทียนแก้ว หรือเป็นส่วนผสมในเมนูอาหารคาว คือ ออส่วนหยอนางรม สร้างการกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชน โดยกิจกรรม

* Received 4 May 2021; Revised 18 October 2021; Accepted 24 October 2021

ต่างๆ ถูกร้อยเรียงเป็นเรื่องราวผ่านโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เช่น กิจกรรมการทำ พวงกุญแจจากผ้าทอมือโบราณเป็นของที่ระลึกของนักท่องเที่ยวจากฝีมือตนเอง เชิญชวนให้นักท่องเที่ยวได้มาสัมผัสและร่วมทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนส่งเสริมการรวบรวมองค์ความรู้ในชุมชน และสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดความสำเร็จ สามารถเป็นต้นแบบในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกต่อไป

คำสำคัญ: มรดกภูมิปัญญา, สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า, การท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์, เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

Abstract

The object of this article was to study the tourism of Banpuek community which was created through the wisdom heritage of the community. The local wisdom of the community, Cultural knowledge is hand-woven fabrics with unique patterns that have been passed on from generation to generation for a century since the reign of His Majesty King Chulalongkorn, becoming the history of community worths paying tribute to her graciousness. Banpuek Angsila woven fabrics has an identity pattern such as bullet wood flower pattern, Samuk pattern, Ratchawat pattern. At present, it has been developed and further developed into various products such as costume, bags, key chains etc. In addition, the community has diverse cultural resources such as the 200-year-old chapel of Maiketngam temple, natural resources which is Thao Yai Mom Which can be used to make Thao Yai Mom flour. It can be used to make various types of Thai traditional desserts such as turtle-shaped dumpling, stuffed dough pyramid, or as an ingredient in savory dishes: oyster omelette. Create income distribution for the people in the community, activities are organized into stories through creative tourism programs. The story of local wisdom of community can be composed into interesting travel programs. for example a handmade key chains activity, it was a special activity that brought the tourists had made and learnt to making a key chain from a hand woven fabric which it would be their own souvenir, inviting tourists to experience and participate in creative tourism activities, leading the participation of people in the community, with the community leaders promote the collection of knowledge in the community and support for the successful development of creative tourism communities for the successful development

of creative tourism communities which will be able to be the model for the development of tourism communities in Thailand's Eastern Economic Corridor (EEC).

Keywords: Heritage of Wisdom, Her Majesty Queen Sri Savarindira the Queen Grandmother of Thailand, Creative Community Based Tourism, Eastern Economic Corridor

บทนำ

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560 - 2564 กล่าวถึงวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย (20 ปี) พ.ศ. 2579 คือ “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานความเป็นไทยเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน” (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2559) โดยมีแนวคิดหลักในการพัฒนา คือ การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน และพัฒนาแบบยั่งยืน คือ ในด้านการเติบโตอย่างมีคุณภาพโดยเน้นการกระจายการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น และการเติบโตบนพื้นฐานความเป็นไทย โดยเน้นการพัฒนาสินค้า บริการด้านการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์และวิถีไทย สร้างสังคมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ รวมถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้วยการส่งเสริมความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว ส่งเสริมความยั่งยืนของวัฒนธรรม เช่น ในชุมชนตำบลบ้านปึก จังหวัดชลบุรี ซึ่งมีมรดกภูมิปัญญาจากผืนผ้าสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวีพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าและทรัพยากรท้องถิ่นที่น่าสนใจ เป็นการเชิดชูและรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของไทย คุณค่าดั้งเดิม และภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดจนในปัจจุบันรัฐบาลมีแนวคิดส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้กระจายไปเที่ยวในชุมชนมากขึ้น ซึ่งเป็นการกระจายรายได้สู่เศรษฐกิจฐานราก (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2561) โดยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้นำเอาวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งนักท่องเที่ยวได้เข้าไปเรียนรู้สร้างสรรค์โดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับคนในชุมชน ทำให้เกิดความประทับใจในอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นซึ่งเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของชุมชนที่ผ่านการสืบทอดมาอย่างยาวนาน และเป็นการกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชน รวมถึงในปัจจุบันแนวโน้มสำคัญที่จะส่งผลต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวของโลกในอนาคต คือ นักท่องเที่ยวมุ่งเน้นประสบการณ์และให้ความสำคัญกับความรู้เชิงลึกของแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ โดยต้องการสัมผัสวิถีชีวิตผู้คนและประเพณีท้องถิ่นอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่กำลังได้รับความนิยมอย่างสูงในปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ๆ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนที่ถูกมองข้ามและไม่ได้รับความสนใจในอดีต และ

การจัดการท่องเที่ยวที่สามารถให้ประสบการณ์การท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยการร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น

ในจังหวัดชลบุรีมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย โดยมีแหล่งท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นและมีศักยภาพในการแข่งขัน สำหรับชุมชนตำบลบ้านปึกตั้งอยู่ใน อำเภอเมืองชลบุรี ถือเป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์ท้องถิ่นมีความโดดเด่นในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีมรดกภูมิปัญญาด้านการทอผ้าที่มีการส่งเสริมและพัฒนาจากสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า เมื่อครั้งเสด็จมาประทับ ในปี พ.ศ. 2442 ซึ่งต่อมาสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระราชกระแสรับสั่งให้อนุรักษ์ผ้าทอ อย่างศิลาไว้ไม่ให้สูญหายไป และในปัจจุบันผู้นำชุมชนคือ กำนันเกษม อินทโชติได้ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านองค์ความรู้ในการทอผ้าขึ้นมาอีกครั้ง โดยใช้ชื่อว่า “กลุ่มทอผ้ามีอบ้านปึก (อนุรักษ์ผ้าทออย่างศิลา)” อนึ่งชุมชนบ้านปึกยังมีทรัพยากรการท่องเที่ยววัฒนธรรมและองค์ความรู้ในการทำอาหาร คือ ภูมิปัญญาในการทำขนมไทยและอาหารพื้นถิ่น ซึ่งเป็นการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน เช่น แป้งจากต้นท้าวายม่อมซึ่งสามารถใช้ทำอาหารและขนมไทยโบราณหลากหลายประเภท เช่น ขนมวง ขนมเทียนแก้ว เต้าส่วน เป็นต้น ซึ่งได้รับการถ่ายทอดสูตรจากรุ่นสู่รุ่นในชุมชน (สำนักงานจังหวัดชลบุรี กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด, 2560)

ดังนั้นการนำมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น มาสร้างสรรค์ผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยนำเอาทรัพยากรการท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรม มาจัดทำเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ให้นักท่องเที่ยวได้มาร่วมลงมือทำในกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ และเกิดการรับรู้ถึงคุณค่าของวัฒนธรรมของชุมชน อันนำไปสู่การกระจายรายได้และการสร้างรายได้ในชุมชน ตลอดจนสร้างความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของชุมชน จึงถือเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนาของชุมชนในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกที่มีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการหลากหลายประการตามแผนการพัฒนา โดยจังหวัดชลบุรีมีความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ โดยภาครัฐ ภาคเอกชน นักท่องเที่ยว ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องร่วมกันในการพัฒนาชุมชนให้เป็นไปในแนวทางที่ยั่งยืน บทความมรดกภูมิปัญญาจากผืนผ้าสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าสู่การท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ของชุมชนตำบลบ้านปึก อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี จึงมุ่งส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์และเพื่อสนับสนุนให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาการท่องเที่ยว อันเป็นการหนุนเสริมให้เกิดการกระจายรายได้และคงอยู่ซึ่งวิถีของชุมชนอย่างยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community - Based Tourism - CBT) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) และการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่บริหารจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวโดยคนในชุมชนอย่างยั่งยืนทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม ต่างจากการท่องเที่ยวโดยทั่วไปคือชุมชนที่เป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยวมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเองโดยคนในชุมชน และไม่คำนึงถึงรายได้ในเชิงธุรกิจมากเกินไป เกินขีดความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยวและส่งผลกระทบต่อพื้นที่ การท่องเที่ยวโดยชุมชน ยังเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาชุมชนในประเทศไทยยาวนานมากกว่า 20 ปี และถูกพิสูจน์ได้รับการยอมรับว่า เป็นเครื่องมือและกระบวนการที่สามารถสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาชุมชนได้ในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม และการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนฐานรากภายใต้นโยบายของรัฐ โดยเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากและการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของตนเอง โดยสอดคล้องกับทิศทางการท่องเที่ยวโลกซึ่งเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2560) การท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนตำบลบ้านปึกเป็นการนำเอาทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมผ่านองค์ความรู้ด้านการทอผ้า และองค์ความรู้ด้านการทำอาหารและขนมไทย ตลอดจนการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนผ่านโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่นักท่องเที่ยวได้มาสัมผัสวัฒนธรรมของชุมชน ประวัติความเป็นมาของมรดกภูมิปัญญาของชุมชน จึงถือเป็นการท่องเที่ยวในวิถีทางที่ชุมชนเองรู้จักตัวตน และอัตลักษณ์ของตน นำเสนอตนเองผ่านการท่องเที่ยวที่เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวไปในทิศทางที่เหมาะสมกับชุมชน และสามารถกระจายรายได้สู่คนในชุมชน รวมถึงเกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรต่าง ๆ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญา วิถีชุมชน เป็นต้น เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตน นำไปสู่การสืบทอดสู่รุ่นลูกหลานต่อไป

องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ให้นิยามการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) หมายถึง การเดินทางที่มุ่งไปสู่ความผูกพันและประสบการณ์จริงแท้ที่เกิดจากการเข้าไปมีส่วนในการเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรมหรือคุณลักษณะพิเศษของพื้นที่ และเชื่อมโยงกับผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ รวมถึงเป็นผู้สร้างสรรค์วัฒนธรรมที่มีชีวิตนั้น การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นการสร้างสรรค์กิจกรรมต่างๆ จากภูมิปัญญา ศิลปะ วิถีชีวิตของคนในชุมชน หลักเกณฑ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ กิจกรรมถูกออกแบบมาจากพื้นฐานของทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น และมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่น โดยมีปราชญ์หรือศิลปิน หรือคนเล่าเรื่องที่สามารออกแบบเรื่องราวที่

สร้างแรงบันดาลใจและเกิดความดึงดูด ความน่าสนใจในการเรียนรู้และสร้างสรรค์ผลงาน การออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เช่น กิจกรรมพับดอกบัวถวายพระพุทธรูป ปูนปั้นโบราณคู่ชุมชน กิจกรรม Workshop จากผ้าทอคุณย่าท่าน คือ การทำพวงกุญแจปลา ตะเพียน การทำพวงกุญแจน้องนกฮูก กิจกรรมการเพ้นท์ผ้าบาติก กิจกรรมสาธิตและร่วมลงมือ ทำขนมไทยพื้นบ้านสูตรโบราณ เช่น ขนมเทียนแก้ว หรือขนมเต่า กิจกรรมการเที่ยวชมวิถี ชาวบ้านการปลูกแป๋งทำยายม่อม ลงมือปลูกและทำแป๋งทำยายม่อม เป็นการเรียนรู้จากผู้รู้ที่มีประสบการณ์จริงได้ร่วมทำจริง ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และได้ความสุข มีการออกแบบกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ได้มีส่วนร่วมและแลกเปลี่ยนความคิดสร้างสรรค์ในการทำ กิจกรรมได้ลงมือปฏิบัติร่วมกันระหว่างผู้มาเยือนกับเจ้าของบ้านหรือศิลปิน กิจกรรมออกแบบ โดยใช้ประสาทสัมผัสได้อย่างเด่นชัด (มีสุนทรียภาพขณะทำกิจกรรม) เช่น รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสและจิตวิญญาณ สถานที่จัดกิจกรรมมีการออกแบบไว้อย่างเหมาะสมกับการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนและสร้างสรรค์ผลงาน กิจกรรมถูกออกแบบไว้ให้มีความไหลลื่นสามารถกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และสุนทรียภาพ การออกแบบกิจกรรมเปิดโอกาสให้พัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ผลงานของตนเอง เช่น กิจกรรม Workshop จากผ้าทอคุณย่าท่าน คือ การทำ พวงกุญแจปลาตะเพียน หรือการทำพวงกุญแจน้องฮูก ซึ่งนักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกชื่นชอบ และสามารถนำไปเป็นของที่ระลึกกลับบ้านได้ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวอาจจะถึงขั้นสามารถ สร้างแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ทั้งผู้มาเยือนและเจ้าบ้านหรือศิลปินเช่น องค์ความรู้ การตกแต่งอาหารพื้นถิ่นและขนมไทยทำให้เพิ่มมูลค่าแก่อาหารพื้นถิ่นและเพิ่มความน่า รับประทานมากขึ้น นักออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์มีศักยภาพในการสร้างแบบ รนดีให้แตกต่างทางการตลาดอย่างสร้างสรรค์ นักออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวสร้างสรรค์มีความ พร้อมในการสื่อสารกิจกรรมได้อย่างสร้างสรรค์ในรูปแบบต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง (องค์การบริหาร การพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2561) ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จึงมุ่งที่จะนำนักท่องเที่ยวไปเรียนรู้ผ่านทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชน ไม่เป็นเพียงการท่องเที่ยวที่ เดินทางเข้ามาเยี่ยมชมสถานที่ ถ่ายรูปหรือเลือกซื้อสินค้าต่าง ๆ ของชุมชนเท่านั้น ทรัพยากร ของชุมชนถูกนำมาสร้างสรรค์ให้นักท่องเที่ยวได้มองเห็น ชื่นชม สัมผัส ชิมซบ และได้ลงมือทำ กิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับชุมชน เกิดการมีส่วนร่วม ปฏิสัมพันธ์กัน เกิดทักษะเบื้องต้นใน กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์จากชุมชนซึ่งมีรากฐานมาจากการประกอบอาชีพตามแต่ละภูมิภาค รวมถึงเกิดความเข้าใจในรากฐานของทุนวัฒนธรรมชุมชน ที่มาที่ไปของวัสดุต่าง ๆ ในแต่ละ กิจกรรม นำไปสู่การรับรู้และตระหนักถึงคุณค่า มูลค่า และการปฏิบัติตัวอย่างเคารพในวิถีของ ชุมชน การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชน เป็นการสร้างงานสร้าง อาชีพ เช่น จากเดิมที่เมื่อว่างเว้นจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรือประมง สามารถ รวมกลุ่มกันเพื่อตั้งเป็นชมรมการท่องเที่ยว และเป็นผู้ให้ความรู้ ถ่ายทอดภูมิปัญญาต่าง ๆ และ ร่วมทำกิจกรรมในฐานะการเรียนรู้ต่าง ๆ กับนักท่องเที่ยวด้วยอัธยาศัยไมตรีที่ดี สร้างความ

ประทับใจแก่นักท่องเที่ยวในการมาเยือนชุมชน ตลอดจนเกิดการบอกต่อสร้างทำให้เป็นการประชาสัมพันธ์สร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชนให้เป็นที่รู้จัก สร้างความภาคภูมิใจในมรดกภูมิปัญญาแก่คนในชุมชนและเกิดการอนุรักษ์และสืบทอดต่อไป

ในส่วนของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม เช่น โปรแกรมการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพเหมาะสมกับราคา ที่พักมีคุณภาพที่เหมาะสมกับราคา ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2556) โดยหลักการของการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือ 1) ความยั่งยืนทางด้านนิเวศ (Ecological Sustainability) ที่ไม่เกิดผลกระทบกับสิ่งแวดล้อมของชุมชน เช่น ปริมาณรถของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาในชุมชน ถ้ามีจำนวนมากจะก่อมลพิษแก่ชุมชน ทั้งมลพิษทางอากาศ ทางเสียงความสงบของชุมชนน้อยลง รวมถึงปริมาณขยะ ควรมีการคำนวณหาศักยภาพรองรับ (Carrying Capacity) 2) ความยั่งยืนทางด้านสังคม (Social Sustainability) คือ ถ้ามีปริมาณนักท่องเที่ยวจำนวนมาก อาจทำให้เกิดปัญหาทางสังคมแก่ชุมชน เช่น การก่ออาชญากรรม จากมิชฉาชีพที่แฝงตัวเข้ามา หรือหากนักท่องเที่ยวแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม คนในชุมชนอาจเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อนักท่องเที่ยว ปริมาณนักท่องเที่ยวเกินศักยภาพของชุมชนที่สามารถจะรองรับนักท่องเที่ยวได้ สามารถที่จะดำรงความเป็นชุมชนเดิมอยู่ได้ 3) ความยั่งยืนทางด้านวัฒนธรรม (Cultural Sustainability) ไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชนในรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิถีชีวิต และวัฒนธรรม เช่น การเปลี่ยนแปลงอาชีพเดิมของคนภายในชุมชน มาเป็นธุรกิจทางการท่องเที่ยว มีการเปลี่ยนแปลง ดัดแปลงวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อรองรับการท่องเที่ยว 4) ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Sustainability) คือ การได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพียงพอกับการจัดการกับต้นทุน ราคาของสินค้าอาจสูงขึ้นเพื่อต้องการกำไรสูงจากนักท่องเที่ยวไม่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่เดิม การขัดแย้งผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว 5) ความยั่งยืนด้านการศึกษา (Educational Element) เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยวคนในชุมชนได้มองเห็นถึงคุณค่าของวัฒนธรรมชุมชน ตลอดจนนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นจากปราชญ์ชุมชนหรือครูภูมิปัญญา 6) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น (Local Participation) เปิดให้ชุมชนมีส่วนร่วมและเข้ามามีการจัดการกับการท่องเที่ยว ในการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านปึกขึ้นมาบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชน (ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์, 2545) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเป็นการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยาวนาน โดยไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ตลอดจนวิถีชีวิต สังคมวัฒนธรรมของชุมชนมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมและทั่วถึงในชุมชน คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

ด้านต่าง ๆ ร่วมกัน เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ถึงอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น สาธิตการทอผ้าบ้านปึกและสัมผัสวิถีชีวิตชุมชนด้านการทอผ้ามือคุณย่าท่านบอกเล่าถึงประวัติความเป็นมาของผ้าทอมือโบราณ โดยครูภูมิปัญญาด้านการทอผ้า และทดลองทอผ้าลวดลายต่าง ๆ เป็นต้น เป็นการใช้อยู่อาศัยจากฐานทรัพยากรของชุมชน เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ พืชพันธุ์ต่าง ๆ ทรัพยากรวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี การละเล่นต่าง ๆ รวมถึงอาหารพื้นถิ่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสถึงรากฐานทางภูมิปัญญาของชุมชน อันนำไปสู่การเรียนรู้และเข้าใจถึงบริบททางวัฒนธรรมในแต่พื้นที่ที่แตกต่างกันต่อไป

ดังที่กล่าวมาเป็นแนวคิดพื้นฐานทางการท่องเที่ยว ซึ่งได้มีการหนุนเสริมกันไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวชุมชน (Community - Based Tourism - CBT) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) และการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism) ซึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคตจำเป็นจะต้องอาศัย แนวคิดต่างๆ เหล่านี้ ร่วมกันในการพัฒนาท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน และแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นมาตรฐาน

บริบทพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

จังหวัดชลบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดระยองตั้งอยู่ในภาคตะวันออกของประเทศไทย ซึ่งอยู่ในจุดยุทธศาสตร์ที่ดีที่สุดของภูมิภาคอาเซียนสามารถเชื่อมโยงไปยังประเทศจีนและอินเดียที่มีประชากรจำนวนมากและมีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูง นอกจากภาคตะวันออกยังมีความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ โดยมีเมืองพัทยาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับโลก จึงสามารถพัฒนาต่อยอดสู่การเป็น “ระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก” (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) เพื่อให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจชั้นนำของเอเชียที่จะสนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน การขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งการยกระดับคุณภาพชีวิตและรายได้ของประชาชน รวมถึงส่งเสริมการลงทุนอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงและการท่องเที่ยว พื้นที่ 3 จังหวัดภาคตะวันออก มีความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญประกอบด้วย ท่าเรือพาณิชย์แหลมฉบัง และท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุด ทางหลวงพิเศษมอเตอร์เวย์ รถไฟฟ้ารางคู่ และสนามบินอู่ตะเภา อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางการขนส่งทางเรือของอาเซียน สามารถเชื่อมโยงไปยังท่าเรือสิหนุวิลล์ของราชอาณาจักรกัมพูชา ท่าเรือวังเตาของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และท่าเรือน้ำลึกห้วยของสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ดังนั้นจึงสามารถยกระดับการพัฒนาพื้นที่ต่อยอดสู่การเป็นพื้นที่เศรษฐกิจชั้นนำของทวีปเอเชีย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกมีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการหลากหลายประการตามแผนการพัฒนา โดยจังหวัดชลบุรีมีความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ เช่น ท่าเรือพาณิชย์แหลม

ฉบับ ทางหลวงพิเศษมอเตอร์เวย์ การเชื่อมต่อจากสนามบินอู่ตะเภาระยอง และสนามบินสุวรรณภูมิ รวมถึงแผนการพัฒนาของเมืองพัทยาที่มีการวางแผนการจัดทำท่าเทียบเรือ (Cruise Terminal) ตามแผนการพัฒนาพื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) โดยสามารถน่านักท่องเที่ยวต่างประเทศซึ่งเดินทางท่องเที่ยวทางเรือสำราญขนาดใหญ่เชื่อมต่อมายังแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่จังหวัดชลบุรีและจังหวัดใกล้เคียงได้ และจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์เพื่อนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการหนุนเสริมเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม (Creative and Cultural Economy) จากบริบทของพื้นที่ทำให้เห็นศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคต รวมถึงในอดีตของจังหวัดชลบุรีที่ผ่านมายังสามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวจำนวนมาก ในพื้นที่ของจังหวัดชลบุรีมีทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรวัฒนธรรมที่ซ่อนอยู่ เช่น ในชุมชนบ้านปึกที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น ผ้าทอโบราณ รวมถึงอาหารและขนมไทยโบราณ ทรัพยากรการท่องเที่ยวต่าง ๆ ในแต่ละชุมชนหากได้รับการบริหารจัดการที่เหมาะสม ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนจะสามารถนำมาต่อยอดสร้างการกระจายรายได้ในอนาคตให้แก่ชุมชน ตลอดจนในพื้นที่จังหวัดชลบุรียังมีโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ในการพัฒนาอยู่แล้ว ที่สามารถรองรับการเจริญเติบโตทางการท่องเที่ยวได้ในอนาคต

บริบทพื้นที่ตำบลบ้านปึก อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

ตำบลบ้านปึกมีแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนที่น่าสนใจ เช่น อุโบสถวัดใหม่เกตุงามเป็นอุโบสถเก่าแก่อายุประมาณ 200 ปี ศูนย์ผ้าทอมือบ้านปึกอ่างศิลา (ผ้าทอคุณย่าท่าน) ศูนย์อาหารและขนมไทย โรงแคะหอยนางรม บ้านทอผ้า (เครือข่ายผ้าทอคุณย่าท่าน) บ้านขนมไทยโบราณ (บ้านปึกที่รัก) เป็นต้น โดยมีพื้นที่ 5.54380 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย จำนวน 7 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านปึกใหญ่ หมู่ที่ 2 บ้านปึกมะม่วง หมู่ที่ 3 บ้านปึกเล็ก หมู่ที่ 4 บ้านหนองยี่รำ หมู่ที่ 5 บ้านสวนหมาก หมู่ที่ 6 บ้านหนองเพชร หมู่ที่ 7 บ้านมาบหม้อ ตำบลบ้านปึกมีชื่อมาจากแอ่งน้ำซึ่งมี 2 แอ่ง คือ ปึกตาเลี่ยม และปึกตาเที่ยง หรือเรียกปึกตาจ้อย ซึ่งอยู่บริเวณใกล้เคียงกันในหมู่ที่ 1 ในอดีตใช้สำหรับการเลี้ยงสัตว์ของคนในชุมชน โดยชาวบ้านจะพาควายมาเลี้ยงบริเวณนี้ ซึ่งแอ่งน้ำนี้มีน้ำซึ่งตลอดทั้งปี จึงเป็นที่มาของชื่อตำบลจากหนองปึกหรือหนองปลัก โดยชาวบ้านประกอบอาชีพด้านการประมงชายฝั่ง และการทำเกษตรกรรม (เกษม อินทโชติ, 2562ก) โดยมีทรัพยากรการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์ตำบลบ้านปึก ดังนี้

ศูนย์ผ้าทอมือบ้านปึกอ่างศิลา(ผ้าทอคุณย่าท่าน)

ตั้งอยู่ภายในบริเวณโรงเรียนวัดใหม่เกตุงาม โดยเป็นตัวอาคารชั้นเดียว เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมและศึกษาเรียนรู้ผ้าทอมือบ้านปึกอ่างศิลาซึ่งในปัจจุบันใช้ชื่อว่า ผ้าทอ

อุโบสถเก่าอายุ 200 ปี วัดใหม่เกตุงาม

กลุ่มอนุรักษ์แปรงทำยายม่อมตำบลบ้านปึก

ก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ในปี 2558 โดยตั้งอยู่เลขที่ 40 หมู่ที่ 2 และ หมู่ที่ 7 (บ้านมาบหม้อ) ในอดีตชุมชนมีการปลูกและขายผลิตภัณฑ์จากแป้งท้าวยายม่อมมานาน โดยปลูกบริเวณสวนมะพร้าวอาศัยร่มเงาของต้นมะพร้าว จึงทำให้อากาศไม่ร้อนมากเกินไปสามารถเจริญเติบโตได้ดี พันธุ์ต้นท้าวยายม่อมที่ใช้ปลูกคือ พันธุ์พวง โดยปลูกในช่วงหน้าฝน และสามารถเก็บเกี่ยวได้ในช่วงฤดูหนาว ดินที่เหมาะสมในการปลูกคือดินร่วนปนทราย ในอดีตเป็นการปลูกกันในแต่ละพื้นที่บริเวณบ้าน แต่ด้วยมีจำนวนผู้ปลูกลดลงจึงเกรงว่าจะสูญพันธุ์ไป จึงมีการขยายพันธุ์ให้คนในชุมชนนำไปปลูกเพิ่มเติม มีการจัดทำโครงการต่าง ๆ เช่น ให้ชาวบ้านไปปลูก 20 กิโลกรัมเมื่อต้นท้าวยายม่อมให้ผลผลิต จึงนำมาคั้นปริมาณที่รับไป ส่วนผลผลิตที่ได้เกินมาสามารถนำไปจำหน่ายสร้างรายได้เพิ่มขึ้นในครัวเรือนได้ แป้งท้าวยายม่อมมีขั้นตอนในการทำแป้ง คือ นำหัวท้าวยายม่อมไปปอก จากนั้นนำมาโม่ และกรองล้างแป้งประมาณ 6-8 ครั้ง จนน้ำใส และนำไปตากแดดให้แห้ง โดยแป้งท้าวยายม่อมมีความนุ่มเหนียวคงรูป (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2561) แป้งท้าวยายม่อมจึงเป็นหัวใจสำคัญของการทำขนมไทย เช่น ขนมเทียนตากวางหรือขนมเทียนแก้ว มีไส้เป็นถั่วเขียวผสมพริกไทยเล็กน้อยคล้ายของคาว เวลา

เคี้ยวจะรู้สึกนุ่มละลายในปาก หรือนำไปทำอาหารคาว เช่น เมนูอส่วนหอยนางรม ได้ (พัชราพันธ์ อินทโชติ, 2562ก)

การประมงพื้นบ้าน

ในบริเวณตำบลบ้านปึกและอ่างศิลา มีการทำการประมงชายฝั่ง เช่น การเลี้ยงหอยนางรม เนื่องจากมีความเหมาะสมต่อการเพาะเลี้ยง และตั้งอยู่บริเวณไม่ไกลจากชายฝั่งทะเลมากนัก จึงทำให้มีความสมบูรณ์ของขนาดตัวหอยนางรมและรสชาติอร่อยเป็นที่นิยมของตลาด โดยเมื่อนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชม จะมีการสาธิตการแกะหอยนางรม และให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมแกะหอยด้วยตนเอง ซึ่งได้มาจากฟาร์มหอยนางรมที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้ และสามารถซื้อกลับไปเป็นของฝากได้ วิธีการแกะหอยคือการใช้เหล็กแหลมแฉะหอย โดยหอยที่สดนั้นตัวเอ็นหอยจะติดกับตัวเปลือกหอย วิธีการกินหอยนางรมให้อร่อยให้รับประทานกับน้ำจิ้มซีฟู้ดจากพริกขี้หนูเขียวสดจากสวน ใส่ไปในตัวหอยนางรมที่เอ็นหอยไม่ขาดในซอ้น แกล้มด้วยหอมเจียวกรอบเมื่อใส่ปากเคี้ยวให้น้ำในตัวหอยแตกจากนั้นให้น้ำยอตระกลื่นอ่อนสุด ๆ ใส่ปากตามจะได้รสชาติของการรับประทานหอยที่อร่อยแบบพื้นถิ่นบ้านปึก (ธนรัตน์ เตชะมา, 2562ข)

ซึ่งชุมชนบ้านปึกได้นำเอาทรัพยากรการท่องเที่ยวต่าง ๆ ภายในชุมชนมาร้อยเรียงเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชน ในรูปแบบการท่องเที่ยวภายใน 1 วัน ดังกิจกรรมและโปรแกรมการท่องเที่ยวดังนี้

กิจกรรมการท่องเที่ยว	ลักษณะของกิจกรรม	รายละเอียด
หลงรักน้องฮูก सानปลาตะเพียน	ทำพวงกุญแจจากผ้าทอ โดยมีการสอนประดิษฐ์เป็น พวงกุญแจ	ชมการสาธิตการทำพวงกุญแจจากผ้าทอ บ้านปึกอ่างศิลาและให้นักท่องเที่ยวร่วม สร้างสรรค์ด้วยฝีมือตนเอง และนำกลับบ้าน เป็นของที่ระลึก
เล่าเรื่องผ้าทอคุณย่า ท่าน	สาธิตการทอผ้าบ้านปึกและ บอกเล่าถึงประวัติความเป็น มาผ้าทอมือโบราณ	สัมผัสวิถีชีวิตชุมชนด้านการทอผ้ามือ บอก เรื่องราวความเป็นมาของผ้าทอมือโบราณโดย ครูภูมิปัญญาด้านการทอผ้า และทดลองทอผ้า ลวดลายต่าง ๆ
ชมอุโบสถเก่าแก่วัดใหม่ เกตุงามอายุ 200 ปี	เยี่ยมชมอุโบสถโบราณและ พื้ดดอกบัวถวายพระ พุทธ รูปปูนปั้นเก่าแก่	นำเยี่ยมชมอุโบสถโบราณของชุมชนบ้านปึกฟัง เรื่องเล่า ความมหัศจรรย์พร้อมทำกิจกรรมพื้ด ดอกบัวถวายพระ
ชิมหอยนางรมสด	ชมการสาธิตวิธีการแกะหอย นางรม และวิธีการ รับประทานแบบ พื้นบ้าน	ชมการแกะหอยนางรมสด ๆ ร่วมลงมือทำ น้ำจิ้มซีฟู้ดจากวัตถุดิบในชุมชนลิ้มรสการ รับประทานแบบฉบับพื้นบ้านคนบ้านปึก
ขนมไทยบ้านปึกที่รัก	สาธิตการทำขนมเต่าหรือ ขนมไทยอื่น ๆ ร่วมลงมือทำ	ร่วมลงมือทำขนมเต่า ที่มีความเชื่อว่า รับประทานแล้วอายุยืนเหมือนเต่า สูตรขนม โบราณที่สืบทอดมานานในชุมชน

กิจกรรมการท่องเที่ยว	ลักษณะของกิจกรรม	รายละเอียด
เพ้นท์ผ้าบาติก	ออกแบบและเพ้นท์ลายผ้า ผ้าบาติก	รวมวาดเส้น ลงสีผ้าบาติกกลดลายต่างๆรวม วาดเส้น ลงสีผ้าบาติกกลดลายต่าง ๆ
ทำแป้งท้าวยายม่อม (ตามฤดูกาล)	สาธิตวิธีปลูกและร่วมลงมือ ทำแป้งท้าวยายม่อม	ร่วมลงมือปลูกต้นท้าวยายม่อมและทำแป้ง ยายม่อมจากหัวท้าวยายม่อม

ภาพที่ 1 - 2 แสดงเครื่องแต่งกายจากผ้าทอมือ และตัวอย่างของที่ระลึกพวงกุญแจนกฮูก
ที่นักท่องเที่ยวร่วมสร้างสรรค์จากผ้าทอมือบ้านปึกอ่างศิลา

ตารางที่ 2 แสดงตัวอย่างรายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนตำบลบ้านปึกแบบ
ไม่ค้างคืน (พิทธาพันธ์ อินทโชติ, 2562ข)

รายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนตำบลบ้านปึก	
8.30	พบกันที่ศูนย์สาธิตการทอผ้า ต้อนรับพร้อมฟังเรื่องราวประวัติความเป็นมาผ้าทอมือคุณ ย่าท่าน ผ้าทอบ้านปึกอ่างศิลาที่มีอายุมากกว่า 150 ปี จากสมัยรัชกาลที่ 5
9.00	พาชมและฟังเรื่องราวอุโบสถเก่าแก่อายุ 200 ปี วัดใหม่เกตุงาม พร้อมทำกิจกรรมพับ ดอกบัวถวายพระพุทธรูปปูนปั้นโบราณคู่ชุมชน
9.30	พาชมและสาธิตการทอผ้าบ้านทอผ้า (เครือข่ายผ้าทอคุณย่าท่าน) ชมและทดลองทอผ้า ด้วยทุกทอผ้า
10.00	พาชมชิมแกะหยอนางรมสด ลิ้มรสวิธีทานแบบฉบับคนบ้านปึก
11.00	ทำกิจกรรม workshop จากผ้าทอคุณย่าท่าน (เลือก 1 อย่าง) คือ การทำพวงกุญแจ ปลาตะเพียน การทำพวงกุญแจน้องฮูก การเพ้นท์ผ้าบาติก การเขียนเส้นทองบนเสื้อ พร้อมรับประทานอาหารว่างขนมไทยและน้ำสมุนไพร
12.00	รับประทานอาหารกลางวัน (อาหารพื้นถิ่นบ้านปึกตามฤดูกาล) เช่น ออส่วนหยอนางรม
13.30	เที่ยวชมวิถีชาวบ้านการปลูกแป้งท้าวยายม่อม ลงมือปลูกและทำแป้งท้าวยายม่อม (ตามฤดูกาล)

รายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนตำบลบ้านปึก

15.00	สาธิตและร่วมลงมือทำขนมไทยพื้นบ้านสูตรโบราณ เช่น ขนมเทียนแก้ว หรือขนมเต่า พร้อมน้ำสมุนไพร (มีน้ำสมุนไพรเสิร์ฟ)
16.00	เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

ภาพที่ 3 - 4 แสดงภาพขนมเต่า และผลิตภัณฑ์แป้งทำว้ายม่อมของชุมชน

พระราชประวัติสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า และการเสด็จแปรพระราชฐานมาประทับ ณ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ทรงพระราชสมภพเมื่อ วันพุธที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2405 ณ พระบรมมหาราชวัง ทรงเป็นพระราชธิดาใน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) และสมเด็จพระปิยมหาอริยวงศาคตินิพนธ์ (เจ้าจอมมารดาเปี่ยม) มีพระนามเดิมคือ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าสว่างวัฒนา ทรงมี พระเชษฐา พระเชษฐภคินี และพระอนุชาร่วมพระมารดา รวม 6 พระองค์ คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนุกรมมณีนันทนโรทัย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเทวัญอุทัยวงศ์ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ กรมพระสวัสดิวัดนวิศิษฎ์ พระองค์ทรงดำรงพระชนม์ชีพระหว่างปี พ.ศ. 2405 - 2498 และเสด็จสวรรคตในวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2498 ณ วังสระปทุม รวมพระชนมายุ 93 พรรษา 3 เดือน 7 วัน (มูลนิธิสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า, 2551)

พระองค์ทรงรับราชการสนองพระเดชพระคุณเป็นพระภรรยาเจ้าในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ได้รับการเฉลิมพระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี มีพระราชโอรส 4 พระองค์ พระราชธิดา 4 พระองค์ รวม 8 พระองค์ ดังนี้

1. สมเด็จพระบรมราชปิตุลาธิบดี เจ้าฟ้ามหาวชิรมนทิศ
2. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าอิศริยาลงกรณ์
3. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าหญิงวิจิตรจิรประภา
4. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าสมมติวงศ์วโรทัย กรมขุนศรีธรรมราช

ดำรงฤทธิ์

5. สมเด็จพระราชปิตุจฉา เจ้าฟ้าวิไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร
6. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าหญิงศิราภรณ์โสภณ
7. สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก
8. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าหญิง (ไม่มีพระนาม)

พระองค์ทรงเป็นสมเด็จพระอัยยิกาเจ้าในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร (รัชกาลที่ 8) และพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) และเป็นสมเด็จพระปัยยิกาเจ้าในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ์ บดินทรเทพยวรางกูร (รัชกาลที่ 10)

พระราชกรณียกิจในด้านการพัฒนาและอนุรักษ์วัฒนธรรม ในปี พ.ศ. 2436 สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการจัดแสดงงานศิลปหัตถกรรมของสตรีจากนานาชาติ ณ พิพิธภัณฑ์เวิร์ลด์โคลัมเบีย (World's Columbian Exposition) นครชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี (พระราชอิสริยยศในขณะนั้น) ได้พระราชทานงานศิลปหัตถกรรมประเภทต่าง ๆ เข้าร่วม เช่น พระมาลาปักด้วยไหมทอง ฉลองพระองค์ทอจากเส้นไหมสอดด้ายทองด้ายเงินประดับอัญมณี ไพลินและทับทิม ผ้าทรงสะพักกรองทองผ้าทรงส่วนพระองค์ ฉลองพระบาทปักลาย หมอนปัก และประดับด้วยดอกไม้ใบไม้ทำจากทอง เครื่องต้นฉลองพระองค์ในพระราชพิธีโสกันต์ ภาพปักด้ายเงินด้ายทองกระบวนเรือพระราชพิธี ฉากผ้าปักภาพพุทธหัตถ์ ต้นไม้จำลองทำจากผ้าไหมเงินและทอง เป็นต้น ซึ่งได้รับการคัดเลือกจากกรรมการผู้ตัดสินให้ได้รับรางวัล 21 รายการ พร้อมประกาศยกย่องเกียรติคุณ และสร้างความประทับใจแก่ผู้มาร่วมชมงานอย่างมาก ด้วยพระอัจฉริยภาพและพระราชกรณียกิจ ในการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยให้เป็นที่ประจักษ์แก่นานาอารยประเทศว่างานศิลปหัตถกรรมไทยเป็นงานที่ทรงคุณค่ายิ่ง ซึ่งพระองค์ได้นำไปเผยแพร่ให้คนทั่วโลกได้เห็นถึงวัฒนธรรมไทยและมรดกทางภูมิปัญญาที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์สืบต่อไป (มูลนิธิสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า, 2562)

นอกจากนี้สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ทรงพระปรีชาสามารถทางด้านงานทอผ้าและทรงสนพระทัยงานด้านการฝีมือ ทรงพัฒนาและอนุรักษ์การทอผ้าพื้นบ้านของพื้นที่แถบอ่างศิลาและเขาสามุภ จังหวัดชลบุรี เช่น การทอผ้าด้วยกี่กระตุกและมีการพัฒนาลายผ้าทอรูปแบบใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น คือ ในปี พ.ศ. 2442 พระองค์เสด็จมาประทับแรม ณ พระตำหนักศรีราชา จังหวัดชลบุรี เพื่อฟื้นฟูพระสุขภาพ ทรงสนพระทัยใน

สภาพความเป็นอยู่ของราษฎร มีพระราชประสงค์ให้ชาวบ้านได้มีอาชีพและมีรายได้ และทรงพบว่างานฝีมือทอผ้าพื้นบ้านในชุมชนอ่างศิลา และชุมชนเขาสามมุก มีความงดงามโดดเด่น จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งหูกทอผ้าพื้นบ้านขึ้น ณ พระตำหนักศรีราชา โดยให้ชาวบ้านมาฝึกฝนเรียนรู้โดยให้ช่างในพื้นที่ทำหน้าที่เป็นครูสอน และถวายเป็นการสอนแก่พระองค์ด้วยจนสามารถทอได้ ทรงโปรดฯ ให้คุณทองพูน ปัญญาชีวะ ลูกสาวข้าราชการจังหวัดชลบุรี และคุณสัมพันธ์ ช่างทอผ้าชาวอ่างศิลา ซึ่งมีความชำนาญด้านการทอผ้ามาสอนการทอผ้าแก่ข้าราชการบริวารของพระองค์ ครั้นเมื่อเสด็จฯ กลับมาประทับที่พระตำหนักสวนหงส์ พระราชวังสวนดุสิต ได้นำหูกทอผ้าจากศรีราชากลับมาด้วย และโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งกองทอขึ้นบริเวณพระตำหนักที่ประทับ ผ้าทอต่างๆ ที่ผลิตได้นั้นโปรดเกล้าฯ ให้นำออกจำหน่ายและได้รับความนิยมเนื่องจากสวมใส่สบาย ทอละเอียดสวยงาม กล่าวได้ว่าสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าทรงมีพระมหากรุณาคุณ ทรงส่งเสริม สืบสานตลอดจนพัฒนา วัตถุศิลปในการทอรูปแบบตลอดจนเครื่องมือในการทอ ทำให้ได้รับความนิยมในราชสำนักสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) ซึ่งนิยมผ้าทอจากพระตำหนักสวนหงส์มาใช้เป็นเครื่องแต่งกายหลากหลายรูปแบบ นับเป็นเกียรติอย่างสูงอย่างยิ่งต่อผ้าทอบ้านปึก - อ่างศิลา ที่ได้รับเกียรติให้เป็นผ้าทรงของกษัตริย์ (ภารดี มหาขันธ์ และนันท์ชญา มหาขันธ์, 2558)

อนึ่งในปี พ.ศ. 2555 ในวาระครบรอบ 150 ปี วันคล้ายวันพระราชสมภพ สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ที่ประชุมใหญ่องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ประกาศยกย่องให้พระองค์เป็นบุคคลสำคัญแห่งโลก เนื่องด้วยพระราชกรณียกิจเป็นที่ประจักษ์ในด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์ประยุกต์ (สาธารณสุข) วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์

อัตลักษณ์แห่งมรดกภูมิปัญญาชุมชน

จากภูมิปัญญาบนผืนผ้าอันมีความโดดเด่นและมีอัตลักษณ์เฉพาะตัวของตำบลบ้านปึก อ่างศิลา คือ ผ้าทออ่างหินหรือผ้าทอคุณย่าท่าน มีลวดลายที่โดดเด่นเฉพาะพื้นที่ อาทิเช่น ลายนกกระทา ลายไล่ปลาไล่ ลายสมุก ลายพิกุล ลายพิกุลครึ่งซีก เมื่อนำมาทอเป็นผืนผ้าผู้สวมใส่จะรู้สึกว่เนื้อผ้านุ่มสบายตัว ไม่ระคายเคืองผิว รวมถึงสามารถระบายอากาศได้ดี ซึ่งถ่ายทอดมานานนับร้อยปีตั้งแต่สมัยสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ผ้าทออ่างหินหรือในปัจจุบัน เรียกว่าผ้าทอคุณย่าท่าน มีขั้นตอนในการทำที่มีเคล็ดลับในกระบวนการเตรียมก่อนทอผ้า คือ การเอาเส้นด้ายไปขย่ำรวมกับข้าวสุก แล้วจึงนำไปตาก จากนั้นจึงหวีให้เส้นด้ายมีขนาดเล็กลง และยังทำให้เส้นด้ายมีความเหนียวมากขึ้นด้วย การอนุรักษ์มรดกทางภูมิปัญญาของชุมชนอันทรงคุณค่านี้ ปัจจุบันเป็นสิ่งที่ชุมชนเห็นถึงคุณค่าและสืบทอดองค์ความรู้ส่งต่อให้ลูกหลานได้รักษาไว้ (เกษม อินทโชติ, 2562ข)

ภาพที่ 5 - 6 แสดงผ้าทอมือลายดอกพิกุลและลายไล่ปลาไหลนกระทา

จากอดีตผ่านกาลเวลา สืบสานสู่มรดกภูมิปัญญาชุมชน

ในอดีตชาวบ้านอ่างศิลาเมื่ออาชีพทำการประมงรวมถึงการเกษตรกรรม คือ การทำนา และมีการทอผ้าเป็นอาชีพเสริมหลังจากการเก็บเกี่ยว โดยผ้าที่ทอได้ส่วนใหญ่จะซื้อขายในท้องถิ่นและพื้นที่ใกล้เคียง แต่เนื่องด้วยผ้าทอที่มีความประณีต มีคุณภาพดีสวมใส่สบาย จึงได้รับความนิยม ทำให้มีการทอผ้าเพิ่มมากขึ้น รวมถึงมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในพื้นที่แถบอ่างศิลาและเลือกซื้อผ้าทอ ความต้องการผ้าทอมือจึงเพิ่มสูงมากขึ้น จึงต้องเพิ่มปริมาณการทอผ้าให้ได้ตามความต้องการนี้ โดยการว่าจ้างชาวบ้านตำบลบ้านปึกให้มาช่วยทอผ้า โดยชาวบ้านอ่างศิลาเป็นผู้จัดหาวัตถุดิบ แต่ต่อมามีช่วงเกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจ รวมถึงวัตถุดิบ ทำให้การทอผ้าอ่างศิลามีความต้องการลดลง และยังมี การตั้งโรงทอผ้าในจังหวัดชลบุรีขึ้นโดยเป็นการใช้เครื่องจักรในการผลิต ด้วยรายได้ที่ได้รับจากการประกอบอาชีพในโรงงานทอผ้าสูงกว่า และใช้เวลาในการทอตลอดจนขั้นตอนการทำต่าง ๆ ที่น้อยกว่า ทำให้ชาวบ้านปึกและอ่างศิลาลดการทอผ้าด้วยมือลง และเลิกการทอผ้าในที่สุด ต่อมาได้เริ่มมีการฟื้นฟูการทอผ้าทอมือขึ้นโดยชาวบ้านบ้านปึกในราวปี พ.ศ. 2490 เพื่อขายในจังหวัดชลบุรีรวมถึงบริเวณใกล้เคียง เช่น อ่างศิลา โดยใช้วัตถุดิบในการทอผ้า คือเส้นด้ายจากร้านศิริผล จังหวัดชลบุรี จากนั้นไม่นานการทอผ้าได้หยุดชะงักลงเนื่องจากการขาดแคลนวัตถุดิบคือ เส้นด้ายไม่สามารถจัดซื้อได้ และชาวบ้านที่ทอผ้าเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น จึงทำให้อุปสรรคในการทอผ้าซำรดและค่อย ๆ สูญหายไปตามกาลเวลา รวมถึงผ้าที่ทอไว้ถูกทยอยจำหน่ายจนหมด ช่วงเวลานี้จึงเสมือนว่าภูมิปัญญาการทอผ้ากำลังจะถูกกลืนไปอีกครั้ง (พิชชาพันธ์ อินทโชติ, 2562ก)

ในวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2545 สภาวัฒนธรรมบ้านปึกได้ก่อตั้งขึ้น โดยใช้สถานที่คือ อาคารสภาวัฒนธรรมตำบลดำเนินการจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ตำบลบ้านปึกขึ้น โดยโรงเรียนวัดใหม่เกตุงาม โรงเรียนประจำตำบลบ้านปึก มีการสืบค้นภูมิปัญญาและอาชีพท้องถิ่น จึงทราบว่า คุณยายสาย เสริมศรี สามารถทอผ้าทอตามภูมิปัญญาดั้งเดิมตลอดจนในปัจจุบันยังทอผ้าไว้ใช้อยู่ จึงรื้อฟื้นการทอผ้าขึ้นอีกครั้ง รวมถึงมีการรวบรวมอุปกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนสิ่งของโบราณ

ประวัติความเป็นมาของตำบลบ้านปึกจากชาวบ้านในพื้นที่ร่วมกันบริจาคและรวบรวมไว้เพื่อการศึกษา อนึ่งภูมิปัญญาด้านการทอผ้าที่สืบทอดมายาวนานได้หยุดชะงักลงอีกครั้งในปี พ.ศ. 2552 เนื่องจากการเสียชีวิตของคุณยายสาย เสริมศรี (เกษม อินทโชติ, 2562ก) รวมถึงเยาวชนที่เรียนการทอผ้าทอไปศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา จึงไม่มีการทอผ้าในช่วงเวลาหนึ่ง ตลอดจนในขณะนั้นคงเหลือผู้ที่สามารถทอได้แต่สูงอายุมากแล้ว คือ คุณยายห่วน เสริมศรี ซึ่งมีอายุ 94 ปี (เกษม อินทโชติ, 2562ข) จึงเกิดความกังวลกันว่าภูมิปัญญาการทอผ้าจะสูญหายไป ซึ่งต่อมาคุณยายได้ส่งต่อมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าบ้านปึกอ่างศิลาโดยสอนให้กับกลุ่มทอผ้ามือบ้านปึก (อนุรักษ์ผ้าทออ่างศิลา) โดยมีนายเกษม อินทโชติ กำนันตำบลบ้านปึก ที่ตระหนักถึงความสำคัญถึงการสืบสานมรดกทางภูมิปัญญาการทอผ้าทอนี้ ไม่ให้สูญหาย มีการรวบรวมผู้ที่สนใจเข้ามาร่วมเรียนรู้ เรื่องการทอผ้า การสืบทอดลายผ้า เพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ผ้าทอไว้จนถึงปัจจุบัน โดยในวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2556 นายเกษม อินทโชติ ซึ่งดำรงตำแหน่งกำนัน ได้นำผ้าทอที่ได้จากการค้นลายและทอครั้งสุดท้ายของคุณยายสาย เสริมศรี ไปแสดงในงานเฉลิมฉลองวาระ 150 ปี พระราชสมภพสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ณ โรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชเทวี ณ ศรีราชา สภาอากาศไทย และนำผ้าทอลายพิรุณทูลเกล้าฯ ถวาย สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีซึ่งมีกระแสพระราชดำรัสให้อนุรักษ์ผ้าทออ่างศิลาไว้ไม่ให้สูญหาย (ธนรัตน์ เตชะมา, 2562ข)

สรุป

ชุมชนบ้านปึกได้นำมรดกภูมิปัญญาจากผืนผ้าสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาอย่างยาวนาน ต่อยอดมาใช้เป็นทุนทางวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ตลอดจนประวัติศาสตร์ของชุมชนคือการเสด็จฯ มาประทับแรม ณ พระตำหนักศรีราชา จังหวัดชลบุรี เพื่อฟื้นฟูพระสุขภาพ และทรงสนพระทัยด้านการทอผ้าตลอดจนทรงพัฒนาและอนุรักษ์การทอผ้าพื้นบ้านของพื้นที่แถบอ่างศิลาและเขาสามเม็ก ซึ่งต่อมาได้รับความนิยมแพร่หลายในจังหวัดชลบุรีจนกระทั่งเกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจ รวมถึงวิกฤติและการประกอบอาชีพด้านการทอผ้า และต่อมาได้เริ่มมีการฟื้นฟูการทอผ้าทอมือขึ้นโดยชาวบ้านบ้านปึก ในปัจจุบันชุมชนได้มีการฟื้นฟูภูมิปัญญาด้านการทอผ้าขึ้นมาอีกครั้งและก่อตั้งเป็นกลุ่มทอผ้ามือบ้านปึก (อนุรักษ์ผ้าทออ่างศิลา) ตลอดจนนำเอาองค์ความรู้ด้านการทอผ้าและองค์ความรู้ด้านการทำขนมไทยโบราณ และอาหารพื้นถิ่น ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน เช่น ต้นท้าวายม่อมซึ่งนำมาแปรรูปทำเป็นวัตถุดิบในการทำอาหารและขนมไทย สร้างสรรค์ผ่านโปรแกรมกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อประชาสัมพันธ์เชิญชวนดึงดูดความสนใจให้กับนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมและร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองทำให้เกิดความเข้าใจและรับรู้ถึงคุณค่าทรัพยากรวัฒนธรรมของ

ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ กิจกรรมถูกออกแบบมาจากพื้นฐานของทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น และมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่น การออกแบบกิจกรรมเป็นการเรียนรู้ เช่น กิจกรรมหลงรักน้องฮูกและการสานปลาตะเพียน คือ ทำพวงกุญแจจากผ้าทอให้นักท่องเที่ยวร่วมสร้างสรรค์ด้วยฝีมือตนเอง และนำกลับบ้านเป็นของฝากของที่ระลึก หรือกิจกรรมขนมไทยบ้านปึกที่รัก เป็นการร่วมลงมือทำขนมไทยโบราณ เช่น ขนมเต่าที่มีความเชื่อว่าเมื่อรับประทานแล้วจะอายุยืนเหมือนเต่า เป็นสูตรที่ได้รับการถ่ายทอดมาในชุมชน เป็นต้น การร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต่าง ๆ จากผู้รู้ที่มีประสบการณ์จริงได้ร่วมทำจริง ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และได้ความสนุก และสอดคล้องกับสุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ กล่าวว่า รูปแบบและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต้องพิจารณาถึงความสนใจของนักท่องเที่ยวที่มีอย่างจำเพาะเจาะจง (Special interest tourism) ประรณานาที่จะพัฒนาตนเองผ่านการฝึกฝนทักษะบางอย่าง ผ่านการลงมือทำ (Experiencing/Participating) สนใจที่จะเป็นผู้ร่วมผลิต (Prosumer) ในสินค้าและบริการที่จะบริโภคสนใจที่จะเป็นผู้ร่วมสร้างสรรค์ (Co - creation) ร่วมทำ (Co - maker) ไปพร้อม ๆ กับผู้คนในพื้นที่ เพื่อสร้างความผูกพันระหว่างกัน (Engaged) และเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ที่ได้ท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เช่น กิจกรรมหลงรักน้องฮูก คือ กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวได้ร่วมนำผ้าทอมาประดิษฐ์เป็นพวงกุญแจของที่ระลึกหรือกิจกรรมทดลองทอผ้าลายต่าง ๆ ร่วมกับชาวบ้าน ซึ่งทำให้ทราบถึงความประณีตและขั้นตอนต่าง ๆ กว่าที่ได้ผืนผ้าออกมา และยังทำให้ชุมชนเกิดความรักและหวงแหนในมรดกภูมิปัญญานี้ไม่ให้อายุหาย เพราะคนในชุมชนเกิดการรับรู้และตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมอันสูงค่าที่ได้สืบสานต่อกันมาอย่างยาวนาน และสามารถนำมาสร้างรายได้เสริม (สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ, 2558) สอดคล้องกับพยอม ธรรมบุตร กล่าวว่า หมู่บ้านท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์นับเป็นจุดเริ่มต้นของการวางฐานของการพัฒนา การท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ทุนทางวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนในแต่ละหมู่บ้านเป็นชุมชนทรัพยากรในการพัฒนาทั้งอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นไปพร้อม ๆ กันและช่วยเพิ่มมูลค่าทางด้านเศรษฐกิจ (พยอม ธรรมบุตร, 2561)

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2561). คู่มือบริหารโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี. กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2559). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 - 2564). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- เกษม อินทโชติ. (18 มีนาคม 2562ก). บริบทพื้นที่ตำบลบ้านปึก อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี. (รุ่งดิศ เมืองลือ, ผู้สัมภาษณ์)

- เกษม อินทโชติ. (18 มีนาคม 2562ข). ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน. (รุ่งรติศ เมืองลือ, ผู้สัมภาษณ์)
- ชัยพล ทรงสุนทรวงศ์. (2545). การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธนรัตน์ เตชะมา. (18 มีนาคม 2562ก). องค์ความรู้ในการทอผ้าในชุมชน. (รุ่งรติศ เมืองลือ, ผู้สัมภาษณ์)
- ธนรัตน์ เตชะมา. (18 มีนาคม 2562ข). องค์ความรู้ในการทำประมงพื้นบ้าน. (รุ่งรติศ เมืองลือ, ผู้สัมภาษณ์)
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2556). การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสรณ์.
- พยอม ธรรมบุตร. (2561). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน ภูมิเงินแขวงวัดกัลป์ยาณ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 11(3), 112-125.
- พัทธาพันธ์ อินทโชติ. (18 มีนาคม 2562ก). องค์ความรู้ในการผลิตแปงทำวยายหม่อม. (รุ่งรติศ เมืองลือ, ผู้สัมภาษณ์)
- พัทธาพันธ์ อินทโชติ. (18 มีนาคม 2562ข). รายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนของชุมชนตำบลบ้านปึก. (รุ่งรติศ เมืองลือ, ผู้สัมภาษณ์)
- ภารดี มหาขันธ์ และนันท์ชญา มหาขันธ์. (2558). ประวัติศาสตร์สังคมภูมิปัญญาท้องถิ่นอ่างศิลา. วารสารศิลปกรรมบูรพา มหาวิทยาลัยบูรพา, 18(1), 60-61.
- มูลนิธิสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า. (2551). ศรีสารินทราอนุสรณีย์ น้อมรำลึกถึงสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- มูลนิธิสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า. (2562). พระราชประวัติสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า. เรียกใช้เมื่อ 12 กันยายน 2562 จาก http://queensavang.org/new_qs/
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2560). CBT FORUM 2017. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยพายัพ.
- สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). แผนพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (2560-2563). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานจังหวัดชลบุรี กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด. (2560). แผนพัฒนาจังหวัดชลบุรี พ.ศ. 2561-2564. ชลบุรี: สำนักงานจังหวัดชลบุรี.
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ. (2558). การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism). กรุงเทพมหานคร: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน).

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2561). คู่มือ
กระบวนการพัฒนาและยกระดับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์.
กรุงเทพมหานคร: บริษัท บุ๊คพลัส พับลิชชิง จำกัด.